

N:o 9.

Ank. till Riksd. kansli den 28 Februari 1896, kl. 1 e. m.

Betänkande, i anledning af väckta motioner om exporttull å zinkmalm och jernmalm.
(1:a A.)

Till bevillningsutskottet hafva blifvit hänvisade fyra särskilda motioner, innefattande yrkanden om exporttull å malm. Af dessa afser en från Första Kammaren, n:o 23 af herr *C. E. Ljungberg*, sådan tull å zinkmalm, och de tre öfriga, nemligen två från Första Kammaren, n:o 11 af herr *J. A. Sandberg* och n:o 22 af bemälde herr *Ljungberg*, samt en från Andra Kammaren, n:o 93 af herrar *N. Petersson* i Runtorp och *C. F. Petersson* i Dänningelanda, exporttull å jernmalm.

I sin ofvanberörda motion, n:o 23 inom Första Kammaren, anför herr *Ljungberg*, under erinran om vigten för en sund statshushållning deraf, att landets naturliga hjälpkällor i möjligaste måtto bevaras och tillgodogöras inom landet sjelft, hufvudsakligen följande: De i Nerike och Östergötland belägna dyrbara zinkgrufvorna, de s. k. Åmmebergsfälten, hade sedan många år tillbaka bearbetats af ett utländskt bolag, som af denna verksamhet skördade betydande vinst. Bearbetningen och förädlingen af zinkmalmen egde emellertid endast till mycket ringa del rum inom landet; största delen af densamma utfördes i rått tillstånd. Vårt behof af zinkplåt och dylikt inköptes från utlandet, hufvudsakligen från Tyskland och Belgien. Åtskilliga förhållanden, såsom att både utförseln och uppfordringen af zinkmalm under de senaste åren på det hela taget visat benägenhet att minskas, äfvensom att på senare

tider flera zinkgrufvor nedlagts, torde tyda på en stundande uttömning af landets förråd af zinkmalm. En exporttull å sådan malm skulle bereda staten en inkomst och derjemte kunna föranleda malmens förädling inom landet. — På grund af det sålunda anförda hemställer motionären,

»att Riksdagen måtte besluta, att å zinkmalm skall vid utförsel sättas en tull af minst en krona pr 100 kilogram.»

Herr *Sandbergs* motion, med hvilken den af herrar *N. Petersson* i Runtorp och *C. F. Petersson* i Dänningelanda väckta öfverensstämmen, är af följande lydelse:

»Vår export af jern och stål befinner sig sedan 1889 i ett högeligen oroväckande aftagande. En af vårt lands mest betydande exportartiklar synes vara på väg att alldeles hafva spelat ut sin roll. Nedanstående tabell visar exportsiffrorna i summa för samtliga slag af jern och stål under de senare åren.

	År 1889	1890	1891	1892	1893	1894
Summa ton.....	321,919	284,843	268,074	263,709	247,655	245,010
Minskning ton	36,076	16,769	4,365	16,054	2,645	

Af ofvanstående tabell framgår, att vår export af jern och stål på fem år aftagit med 76,909 ton eller i medeltal med 15,400 ton årligen, hvilken minskning hufvudsakligen drabbar den förut vanliga exportvaran stångjern.

Om denna nedgång fortsätter i samma skala äfven hädanefter, skola vi, oaktadt vårt land vidt och bredt är känt som ett af de jernrikaste i Europa, ej mera exportera något stål och jern.

Det är gifvet, att, då en af våra viktigaste hufvudnäringar sålunda aftager och småningom borttynar, ingenting annat kan återstå för våra kraftigaste arbetare än den sorgliga emigrationen.

En redogörelse för vid våra jernbruk anstälde arbetares antal skulle i detta hänseende säga mer än ord, men ledsamt nog är jag för närvarande ur stånd att framlägga en sådan. Det är dock en känd sak, att våra jernbruk mer och mer nedläggas och dess arbetare nödgas att lemna sina hem för att i Amerika eller i de norrbottniska grufvorna söka sin utkomst.

Jag kan icke finna någon mera betydande orsak till detta onda än vår allt mer stigande export af jernmalm. Utländingen har funnit

det fördelaktigare att till lågt pris köpa råvaran för vårt berömda svenska jern och sjelf förarbeta den tillsammans med sina ofta nog eljest odugliga malmsorter än att som förut köpa den relativt dyrare färdiga produkten — vårt jern och stål.

Nedanstående tabell visar siffrorna i ton för vår export af jernmalm sedan år 1887.

	År 1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894
Summa ton	41,985	117,350	118,573	187,532	174,144	320,071	484,020	834,295
Ökning ton		75,365	1,223	68,959	— 13,388	145,927	163,949	350,275
				(minskning)				

Af denna öfversigt framgår, att vår jernmallexport, som för närvarande i rundt tal kan räknas för en million ton årligen, endast på de senaste tio åren mer än tjugudubblats.

Det säger sig sjelft, att den nytta, vårt land i sin helhet har af denna stora jernmallexport, som under de kommande tio åren mycket väl kan å nyo tiodubblas, om icke ändå mera, är i det hela temligen obetydlig. Grufvefälten gifva visserligen arbete åt några tusen man mera, och statens jernvägar erhålla äfven ökade inkomster; men hufvudvinsten går till de utländska köparne, deras mellanhänder samt till utländska aktieegare i våra grufvefält eller i dit anlagda privatbanor.

Skola vi då stilla och tålmodigt åse, huru utlåndingen suger must och merg ur vårt fosterland? Skola vi stillatigande tåla, att vårt fosterland nästan likställes med en halfciviliserad koloni, hvarifrån utlåndingen för vrakpris kan hemta jernmalm i oändlighet för att gifva sitt eget folk arbetet och vinsten af dess förarbetande till jern- och stålvaror, hvilka vi sedan sjelfva för dyrt pris ofta måste återinköpa? En hvar torde lätt inse, att långt ifrån allt i detta afseende är som sig bör.

Frågan har visserligen förut vid 1889 års riksdag förelagts i motioner af herrar Reuterswärd och de Laval. På grund af flera orsaker, hvilka dock numera icke förefinnas, blef saken då afslagen. Landets verkliga behof af en måttlig exporttull å jernmalm låg då icke heller i så öppen dag som nu, hvilket äfven framgår af ofvan anförda, jemförelsevis stora jern- och stålexport för 1889.

Det ligger i sjelfva verket mycket nära till hands att inse, att en måttlig exporttull å jernmalm måste göra en flerfaldig nytta. Dels erhåller statskassan årligen millioner i inkomst, dels kan en måttlig exporttull på jernmalm icke annat än på det kraftigaste befrämja åter-

upplomstringen af vår inhemska, nu så djupt sjunkna jernindustri och sålunda genom att gifva arbete hindra emigrationen.»

På dessa grunder föreslå herrar Sandberg samt N. Petersson och C. F. Petersson, att Riksdagen ville besluta att åsätta jernmalm en exporttull af två kronor pr ton.

I sin ofvan omförmälda motion, n:o 22 inom Första Kammaren, anför herr *Ljungberg*:

»Det är anmärkningsvärdt, att, på en tid då man här i landet insett nödvändigheten att med *importtullar* främja och mot en öfvermäktig konkurrens skydda vår förädlingsindustri, intet göres för att åt oss sjelfva och åt framtiden bevara sådana landets råvaror, af hvilka denna industri har behof, och hvilka derjemte i och för sig utgöra en rikedomskälla, som, en gång bortfallen, icke kan ersättas.

Den ohejdade utförseln af jernmalm skadar på det högsta vår jern tillverkning, bland annat derigenom, att då utländingen får hos oss hemta den yppersta malm till lågt pris, förädlar han, med sin goda tillgång på billigt bränsle, densamma hos sig sjelf och undersäljer oss derefter både utomlands och i vårt eget land.

Det måste äfven betraktas såsom en mindre god hushållning, att icke säga såsom ett slöseri, att, på en tid då svenska statsverkets gamla inkomstkällor anses så otillräckliga, att nya måste, till de skattdragandes ytterligare betungande, uppsökas, vi likväl försmå de ansehlige bidrag, som statskassan kunde hemta från den stora malmutförseln, bidrag, som kunde göra alla de påtänkta nya skatterna öfverflödiga.»

Herr *Ljungberg* erinrar derefter, att statsmagterna gjort sig skyldiga till bristande omvårdnad om svenska jernhandteringens intressen, i det att de från utlandet hemtat jernvägsmateriel till många millioner värde i stället för att genom inköp af sådana varor inom landet uppmuntra vår egen jernhandtering, samt att i äldre tider förbud mot export af malm varit stadgadt i Sverige, hvilket förbud emellertid utbyts mot en exporttull, som sedermera vid upprepade tillfällen nedsatts och slutligen upphäfts; hvarefter motionären anför några utdrag ur förhandlingar, som föregingo beslutet om exporttullens upphäfvande.

Sedan motionären vidare yttrat sig om storleken af malmtillgångarna i Sverige samt den omfattning, i hvilken brytningen och utförseln af jernmalm under föregående tider egt rum, anför motionären ytterligare:

»Att denna stora och ständigt växande tullfria export icke kan utgöra ett glädjeämne för svenska fosterlandsvänner, är naturligt, då vi, i stället för att sjelfva bearbeta vårt värdefulla jern, skicka det ifrån oss till utländsk förädling, och det utan att ens draga någon vinst deraf för vår statskassa. Men desto mera fröjdar denna export de främmande nationer, som veta att begagna sig deraf. I »Hamburger Nachrichten» lästes sålunda t. ex. i Juli 1895: »Tyskland skördar vinsten af Gellivaramalmens jernrikedom. Malmen i detta berg håller i genomsnitt 65 till 70 procent jern, medan de tyska malmerna hålla ungefär 35 procent. Största delen af Gellivaramalmen smältes vid de tyska hytteverken, och betydelsen af dessa grufvor för den tyska jernindustrien är klar, om man besinnar, att med samma anläggningar, samma arbetskraft och samma bränsleåtgång vid Gellivaramalmernas smältning erhålles nästan dubbel kvantitet jern mot af de fattigare tyska malmerna.» Också utfördes år 1893 till Tyskland icke mindre än 102,990,000 och 1894: 153,812,000 kilogram; hvarjemte under sistnämnda år utgingo till Storbritannien 85,197,000 kilogram. Ännu större var utförseln till Nederländerna, nemligen 1894: 573,605,000 kilogram.

Då man klagat, att en utförselstull å jernmalm icke skulle kunna bäras af den svagare malm, som upptages ur mellersta Sveriges grufvor, bör ihågkommas, att faran för dessa är ännu större eller mera grundad, om icke tull åkommer, emedan den ofantliga utströmningen af den 20 à 25 procent bättre Gellivaramalmen annars skulle snart helt och hållet uttränga den förenämnda malmen ur marknaden, utom det att jernets förädling är af långt större vikt än en föga värdefull och gifvande grufbrytning. Sverige bör dessutom icke allt för mycket förstärka den tillgång på billigt råämne, som i senare tider i utlandet föranledt den *öfverproduktion*, som nedtryckt jernprisen äfven för oss. Ju mera malm vi utskeppa till utlandet, desto mera underhålla vi denna öfverproduktion och försvaga utsigterna till en god afsättning af vår egen jern-tillverkning. Ju mera vi deremot hålla på vår jernmalm till den tid, då behovet deraf i utlandet blir mera kämbart — och med den omåttliga grufbrytning, som i senare tider egt rum i England och Spanien m. fl. länder, och i hvilken redan, i följd af grufvornas uttömning, en afmattning inträdt, kan denna tid icke vara långt borta — desto större utsigter hafva vi att få gynsammare pris både å vår malm och å tillverkningarne deraf.

Genom utförandet af malmen ur landet försvinner ett kapital, som icke kan återförvärfvas; och skall sådan utförsel ega rum, måste den alltid ske med måtta; men än större skäl till sådan återhållsamhet har

ett land som vårt, när det är i besittning af ett *sällsynt godt* material, som efter all sannolikhet skall med hvarje år *stiga i pris*; och det skulle väl vara höjden af oförstånd att icke genom åsättandet af en måttlig exporttull bereda oss icke blott nu antydda fördelar, fördelaktiga pris å både malm och jern, utan äfven en *betydlig årlig inkomst* för svenska statsverket.

I förbigående torde äfven få erinras, af hvilken vigt det är, att icke de stora malmfälten Luossavara och Kirunnavara indragas i jernmarknaden. Derigenom skulle nemligen icke blott värdet af Gellivaramalmen nedtryckas, utan äfven ny näring gifvas åt den för vår jernhandtering så ofördelaktiga öfverproduktionen i utlandet.»

Efter det motionären slutligen, i fråga om exporttullens belopp, yttrat, att en tullsats af 50 öre pr 100 kilogram utan tvifvel vore mest lämplig, såväl för beredande af en väl behöflig statsinkomst som för hämmande af en öfverdrifven export, men att, då man i sådant fall måhända nödgades fastställa en lägre tull för mellersta Sveriges mindre jernstarka malm, hvilket möjligen kunde medföra svårigheter, tvekan kunde uppstå, huruvida icke en tullsats af 30 öre pr 100 kilogram vore att föredraga, hemställer motionären,

»att Riksdagen måtte besluta, att jernmalm skall vid utförsel åsättas en tullafgift af minst 30 och högst 50 öre per 100 kilogram».

Hvad först beträffar den föreslagna exporttullen å zinkmalm, inhemtas från Sveriges officiella statistik rörande myckenheten af senare årens brytning och utförsel följande:

År.	Bruten malm.	Utförd malm.	Värdet af utförd malm.
	Ton.	Ton.	Kronor.
1890	61,843	31,903	1,595,000
1891	61,591	31,168	1,558,000
1892	54,981	29,482	1,474,000
1893	46,623	26,772	1,339,000
1894	47,029	24,820	1,241,000

Brytningen af zinkmalm här i landet lärer, enligt hvad i utskottet meddelats, icke vara så vinstgifvande, att icke möjligen den föreslagna exporttullen å malmen skulle medföra grufdriftens nedläggande, synnerligast som så rikliga tillgångar på zinkmalm finnas i andra länder, att den myckenhet, som brytes i vårt land, icke är af stor betydighet i jemförelse med dem. En stor arbetsstyrka skulle genom grufdriftens nedläggande beröfvas sitt arbete och det bolag, som eger grufvorna, tillfogas stor förlust. Det är ock att märka, att uppgiften i herr Ljungbergs motion, att största delen af den malm, som brytes här i landet, utföres i rått tillstånd, icke torde vara fullt riktig. Den malm, som brytes vid Åmmeberg, undergår nemligen före utförandet en ganska vidlyftig behandling genom krossning, rostning och vaskning m. m. Någon utsigt att kunna åstadkomma malmens vidare förädling inom landet lärer för närvarande icke förefinnas, helst som den svenska zinkmalmen icke enbart anses lämpa sig för framställande af en del viktiga alster af zink. Då härtill kommer, att det bolag, som företrädesvis bedrifver zinkmalmbrytningen här i landet, utöfvat en särskildt för den trakten, der zinkgrufvorna äro belägna, gagnelig verksamhet, hemställer utskottet,

1:o) att herr Ljungbergs motion om åsättande af exporttull å zinkmalm icke må af Riksdagen bifallas.

Exporten af svensk jernmalm, som under år 1888, det första år Gellivaremalmen utfördes, utgjorde 117,350,000 kilogram, har sedan dess högst betydligt vuxit och under senare åren utgjort:

1890	187,732	ton	till värde af	1,877,000	kronor
1891	174,148	»	»	1,741,000	»
1892	320,071	»	»	3,201,000	»
1893	484,055	»	»	4,841,000	»
1894	831,395	»	»	5,820,000	»

Under sistnämnda femårsperiod har tillverkningen inom landet af tackjern samt af smidbart jern och stål utgjort,

a) af tackjern:

1890	456,103 ton
1891	490,913 »
1892	485,664 »
1893	453,421 »
1894	462,809 »

b) af smidbart jern och stål:

1890	393,510 ton
1891	396,540 »
1892	395,021 »
1893	392,377 »
1894	372,352 »

Exporten af stångjern och åtskilliga andra produkter af jernindustrien har väl under senare åren i icke obetydlig mån minskats, hvaremot minskningen af jern-tillverkningen, såsom af ofvan intagna uppgifter synes, icke är synnerligen stor. Berörda minskning af exporten föranledes dock enligt utskottets åsigt icke af den stegrade utförseln af jernmalm från Sverige och af någon häraf föranledd öfverproduktion i andra länder, utan beror dels på den under senare tider i hela världen rådande tryckta ställningen å jernmarknaden, dels derpå, att det genom förbättrade metoder blifvit möjligt att äfven utan användande af träkol framställa en produkt, som för de flesta ändamål är lika tjenlig som det svenska jernet, dels ock derpå, att stångjern blifvit belagdt med införseltull, i följd hvaraf större del af det svenska stångjernet åtgår för landets eget behof än hvad tillförene varit fallet. För att en exporttull å svensk malm skulle kunna verka hvad motionärerna önska eller en allmän prisstegring på jern å världsmarknaden, måste förutsättas, att de främmande länder, som bedrifva jern-tillverkning, äro eller snart blifva i saknad af lämplig malm, ett förhållande, som emellertid icke blifvit ådagalagdt. Malmtillgångar finnas på flerfaldiga ställen och kunna möjligen upptäckas på andra håll i sådan myckenhet, att den svenska malmen blir alldeles öfverflödigt för utlandets behof. Det skäl, som framför andra skulle kunna tala för jernmalms beläggande med exporttull, nemligen faran för att densamma kunde komma att utsina inom landet, så att tillgång derpå komme att saknas för landets egna behof, torde icke förefinnas, då tillgångarne på svensk jernmalm

synas vara nära nog outtömliga. Vid sådant förhållande torde talet om ett genom exporten försvinnande kapital ej böra tillmätas någon betydelse, enär, äfven om utförseln komme att mångdubblas, tillräcklig myckenhet i allt fall skulle återstå; hvaremot om, såsom möjligen genom den föreslagna exporttullen kunde blifva en följd, utförseln skulle förhindras, en gifven förlust skulle uppstå genom upphörandet eller minskningen af de stora inkomster, som derigenom tillföras landet. Malmbrytningen, synnerligast i Gellivare, gifver arbetsförtjenst åt tusentals personer och lemnar derjemte staten en afsevärd inkomst genom fraktafgifter å den af staten inköpta jernvägen mellan Luleå och Gellivare, hvilka fördelar äro väl värda att beaktas. Beträffande mellersta delarne af landet skulle, i anseende till den dervarande för export använda malmens jemförelsevis mindre värdefulla beskaffenhet, berörda tullsats antagligen verka såsom ett exportförbud till stor förlust ej mindre för egarne af derstädes belägna grufvor samt hos dem anstälde arbetare än äfven för de jernvägar, hvilka genom malmtransporten erhålla en af sina hufvudsakligaste inkomster. Någon ökning af tackjernstillverkningen skulle sannolikt icke genom malmutförselns minskande eller upphörande kunna åstadkommas hufvudsakligen på den grund, att den begränsade tillgången på träkol icke medgifver en synnerligen förstorad jernstillverkning och allra minst en masstillverkning af t. ex. gjuttackjern eller andra billiga jernsorter, för hvilka en stor del, för att icke säga större delen af landets till export använda malmer torde bäst lämpa sig; hvarförutom träkolets höga pris i förhållande till stenkol, som i de stora jernproducerande länderna i dess ställe för samma ändamål användes, utgör ett väsentligt hinder för de svenska jernstillverkarne att i dessa billiga produkter täfla med de utländska.

Utskottet finner väl i likhet med motionärerna, att det vore synnerligen önskvärdt, om den svenska jernhandteringen, som under en följd af år lidit genom svåra och tryckande konjunkturer, kunde upphjelpas, men anser på nu anförda skäl, att den föreslagna exporttullen ej kan medföra sådan verkan; och om än skäl möjligen under vissa förhållanden kunde förefinnas att, såsom motionärerna framhållit, bereda staten någon inkomst genom åsättande af exporttull å ifrågavarande råvara, anser utskottet dock, i betraktande af de skadliga verkningar en sådan tull i ofvan anförda afseenden skulle medföra, att någon exporttull å jernmalm ej bör åsättas, samt hemställer därför,

2:o) att herrar Sandbergs samt N. Peterssons och C. F. Peterssons motioner icke må af Riksdagen bifallas; samt

3:o) att herr Ljungbergs motion om åsättande af exporttull å jernmalm icke heller må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 28 Februari 1896.

På bevillningsutskottets vägnar:

H. CAVALLI.